

Skolerne i Ulkebøl Sogn

v/ Henning Faurby

Indhold

Skoler i Ulkebøl Sogn.....	2
De første landsbyskoler.....	4
Skolen omkring år 1800.....	7
1864-1920 under tysk herredømme	10
Den danske skole vender tilbage.....	14
Den tysksprogede klasse 1934-45.....	16
Skolen under 2. verdenskrig 1940-45	19
Fra landsbyskole til eksamensskole	21
Skolen frem til i dag.....	25
Skolen får nye opgaver	28
Varme glade rytmer – og elever	31
Ulkebøl Skoles udvikling 1908-2010	35
Kær skole	36
Skovhuse Skole.....	40
Huholt Skole	43
Kilder	48

Skolerne i Ulkebøl Sogn

v/ Henning Faurby

*- et indblik i den udvikling der har været gennem tiderne,
fra den første spæde start i landsbyskolerne for mange hundrede år siden,
til den moderne skole i dag*

Dette er det første af en serie hæfter som Lokalthistorisk Arkiv for Ulkebøl Sogn vil udgive i de kommende år
Tilrettelagt, opsat og udgivet af Forlaget Fløe for Lokalthistorisk Arkiv for Ulkebøl Sogn
Tryk: Als Offset, Augustenborg
Illustrationer er fra Lokalthistorisk Arkiv for Ulkebøl Sogn - enkelte er stillet til rådighed af private

2012

ISBN 978-87-995289-0-5

Udgivelsen af denne serie hæfter støttes af følgende sponsorer:

Fabrikant Mads Clausens Fond

Sydbank Fonden

Servodan A/S

N. H. Jespersen A/S

Inger Pallesen (f. Kæstel), Villinggard

Svend Kæstel, København

Hestehave Frugtplantage

Sønderjysk Forsikring

Skoler i Ulkebøl Sogn

Ulkebøl Skole bygget i 1803.

Kær Skole bygget i 1885.

Huholt Skole bygget i 1895.

Skovhuse Skole bygget i 1926-1927.

Skolen i Honninghul i 1920-erne.

Ulkebøl Skole bygget i 1908-2002.

Man har kendskab til, at der siden 1500-tallet har været givet en form for undervisning i sognet. I begyndelsen fandt denne sted i degneboligen eller i en privat bolig, indtil der i Ulkebøl blev bygget en skole syd for kirken, hvis placering ikke er kendt.

I 1803 blev der ved kirken bygget en to-klasset skole, der i 1908 af løstes af den nuværende skole.

I Kær har man kendskab til, at der har fundet undervisning sted siden 1722 i lærerens private bolig. Først i 1885 blev der bygget en skole med to lokaler og en lærerbolig.

Pladsmangel i Ulkebøl sammenholdt med et stort forældreønske førte i 1895 til bygningen af Huholt Skole.

Den sidste skole blev bygget i 1927 i Skovhuse i forbindelse med oprettelse af de mange husmandssteder på Rønhaves jord.

De tre små skoler i dag er nedlagt, og siden 1981 har al undervisning fundet sted i Ulkebøl Skole

De første landsbyskoler

Efter reformationen arbejdede kirken for, at folk skulle kunne læse biblen, katekismen og andre fromme bøger. Fra myndighederne kom der flere forslag til at udbrede skolevæsenet, men der var ikke stor forståelse blandt folk for nytten af at kunne læse.

Uddannede lærere var der ikke. Nogle steder var det degnene, der stod for undervisningen, og andre steder var man tilfreds, bare læreren kunne læse eller skrive lidt. Bønderne skulle selv aflønne underviserne, der kun fik en ringe betaling. De blev lønnet for en vinter ad gangen, og om sommeren måtte de finde andet arbejde.

Et andet problem var forældrenes uvilje mod at sende børnene i skole, så de skulle undvære deres arbejdskraft. Skolebygninger var der heller ikke mange af, og undervisningen fandt ofte sted på skift i private hjem.

Visitatsbesøg

Det danske rige var delt, så kongeriget og hertugdømmerne Slesvig og Holsten havde forskellig lovgivning. Als var en del af hertugdømmet Slesvig, men kirkeligt hørte øen under Fyns stift. Undervisningen var et kirkeligt anliggende og det var pålagt bisperne gennem visitatsbesøg at sikre indlæringen af de kristne grundbegreber.

Kontrollen med skoler lå derfor hos biskoppen i Odense, og gennem visitatsberetninger får man spredte informationer om forholdene i Ulkebøl.

Efter et besøg i 1629 af Hans Mikkelsen, biskop over Fyns Stift i årene 1616 – 1651, udtaler denne, at børnene har været godt underviste. Det drejer sig sandsynligvis om undervisningen i den kristelige børnelærdom, som påhvilede degnene. I 1739 aflægger den fynske biskop Chr. Ramus besøg og skriver i sin visitatsberetning:

„Anno 1739 den 6. September visiteret i Ulkebøl Kirke, hvor Ungdommen fandtes ikkun maadeligt oplyst af Mangel paa Skolen o. s. v.”

(Meningen må have været manglende undervisning). I 1765 er der igen besøg af biskoppen, og den næste visitatsberetning fra den 27. august 1765 lyder bedre:

„i Ulkebølle Kirke. Ungdommen fandtes veloplyst o. s. v”

Lovgivning om skolen

Såvel i kongeriget som i hertugdømmet forsøgte man i 1700-tallet at lovgive om skolen. I Slesvig Stift i kom der i 1726 en forordning om, at alle børn mellem 7 og 14 år skulle holdes til skole. Men i praksis mislykkedes det ofte at få gennemført reformen.

Realiseringen af skolelovene var overladt til de lokale myndigheder, i de fleste tilfælde godsejerne, der som regel var meget misfornøjede med udgifterne hertil og derfor protesterede højlydt. Også i kongeriget forsøgte man med lovgivning, men var bagud i forhold til hertugdømmet.

Konfirmationen indføres

Konfirmationen, der blev indført i Slesvig stift i 1690, og blev obligatorisk i kongeriget fra 1736, ændrede tilslutningen til skolegangen.

Et grundigt kendskab til katekismen var en forudsætning for at blive konfirmeret, og derfor blev truslen om ikke at blive konfirmeret i lange tider en virksom drivkraft til at holde børnene i skole.

Konfirmationspligten sikrede kirken kontrol med al undervisning, der efterhånden kun blev til automatisk udenadslæren af den lille katekismus.

Degne og skoleholdere i Ulkebøl

Man ved, at der allerede fra omkring 1539 har været undervisning ved kapellaner og diakoner, og i den gamle kirke-regnskabsbog omtales den første degn, Jacob Degn, der dør i 1589.

Cruckow/Hammer slægten

I 1642 blev Samuel Frederiksen Cruckow ansat som degn. Han var født i Notmark Præstegård i 1618 og blev sog-nedegn i Ulkebøl, efter at han havde besøgt latinskolen i Odense fra 1631-41.

Han fik bolig i degnegården, der lå ved siden af den nuvæ- rende præstegård, og her fandt også undervisningen i den kristelige børnelærdom sted.

Til degnegården hørte i alt 52 skæpper bygland, der lå spredt i 18 stykker. Derudover bestod hans løn af 2 skilling fra hver gårdmand og husmand og 1 skilling fra hver mand uden fast ejendom, men de sidste betalte sjældent eller aldrig.

Fra 1642 og frem til 1822 virkede medlemmer af slægten Cruckow som degne eller som skoleholdere i Ulkebøl

Samuel Frederiksen Cruckow, degn 1642-1704	
Degne	Skoleholdere
Paul Samuelsen Cruckov 1704-1715	Frederik Samuelsen Cruckov 1690-1730
Paul Hieronymus Hammer (svigersøn) 1715-1753	Samuel Frederiksen Cruckov 1730-1747
Samuel Hammer 1753-1784	Frederik Paulsen Hammer 1747-1802
	Hans Jørgen Hammer Skoleholder 1802-1822 og degn fra 1809

Den første skole

I 1690 oprettes der en stilling som skoleholder, og mens undervisningen i kristendom fortsat påhvilede degnen, havde skoleholderen ansvaret for den øvrige undervisning. Skolen fik sin egen bygning, der blev placeret syd for kir- ken. Bygningens nøjagtige beliggenhed og byggeår kendes ikke.

Da Frederik Paulsen Hammer blev skoleholder i 1747 modtog han et ansættelsesbrev, hvor det blev pålagt ham:

”at han trolig flittig skal oplære og undervise Ungdom- men i sin børnelærdom og Catechismo, ja og i Regning og Skrifning og ald anden Gudfrygtigheds Øvelse med Sang og Bøn”.

Der blev lavet en aftægtsaftale vedrørende enken efter Samuel Frederiksen Cruckov:

Aftægtsaftale

1. Tre fag hus i den østre ende, som er indrettet med kakkelovn.
2. Føde hende en ko sommer og vinter mod at hun selv leverede hø.
3. Et stykke havejord, af pæretræet den halve frugt, endvidere frugten af et æbletræ.
4. En levende fed gås hvert år.
5. Ved hver baging skulle han for hende bage en skæppe korn og tørre to skæpper byg.
6. Love at være hende til hjælp i alle måder, især i tilfælde af sygdom.
7. Forvare til hendes begravelse 28 mark 4½ skilling kurant.

Den sidste i slægten var Hans Jørgen Hammer, der var tipoldebarn af Samuel Frederiksen Cruckow. Han overtog embedet efter sin far i 1802 og kunne glæde sig over den nye skole, der blev bygget i 1803.

Han overtog i 1809 tillige stillingen som degn I 1821 fik han et nervøst sammenbrud og måtte i 1822 søge sin af- sked med diagnosen ”En slags sindsforvirring”. I marts 1833 druknede han i den såkaldte »Kaplanidam« ved kirken.

Gravminder i Ulkebøl Kirke

Af midtergangens ølandske kalkstensfliser er de ni anvendt som gravminder. Den ene over den første degn Samuel Frederiksen Cruckov, der døde i 1704.

De øvrige otte fliser bærer navnet Hammer til minde om den sidste degn i slægten, Samuel Hammer (1725-1784), hans mor, hans hustru og fem af deres børn, der døde meget tidligt, den yngste kun tolv dage gammel, den ældste fem år.

Private skoler

Udover de mere officielle skoler oprettede en kreds af forældre deres egne skoler.

Sundsmark

I 1700 tallet, hvor 11 gårde dengang lå samlet i byen, omtales en skole i et privat hjem i Sundsmark ledet af Jørgen Hansen.

Overfaldet på kirkegården

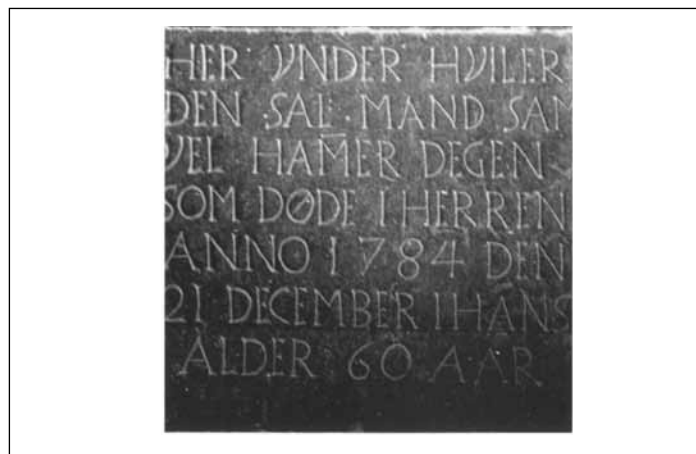
Det gav anledning til strid med skoleholderen i Ulkebøl, da dennes løn var afhængig af antallet af elever.

Det kom ligefrem til håndgribeligheder, da skoleholder Frederik Cruckow, Ulkebøl ifølge bøderegnskaber i Sønderborg amtsarkiv på kirkegården i Ulkebøl har slået skoleholder Jørgen Hansen med et stykke strik, hvilket blev takseret til en bøde på 1 rigsdaler.

I 1731 blusser striden op igen - sikkert på grund af den såkaldte ugeskilling, og skoleholder Samuel Cruckow bad amtmanden om at nedlægge skolen i Sundsmark.

Det kortfattede svar fra v. Platen af 3. marts samme år gik ud på, *at alt skulde blive „status quo”*.

Først i 1768 blev skolen lukket, da hertugen af Augustenborg udstedte et forbud mod fortsat undervisning i Sundsmark.

Vollerup

I året 1770 opførte byerne Klinting og Vollerup i fællesskab en biskole i sidstnævnte by, vist nok i Pytgade.

Den nye skoles vedtægt sagde udtrykkeligt, at børnene fra Klinting og Vollerup den sidste vinter før deres konfirmation skulle sendes til hovedskolen i Ulkebøl.

I tiden fra 1770 til 1795 nævnes Jørgen Christensen (fra Ormstoft) som skoleholder i Vollerup. Med hans død synes skolen at være gået ind.

Først 100 år senere, da elevtallet voksede i Ulkebøl, fik Klinting og Vollerup med oprettelsen af Huholt Skole i 1895 igen deres egen skole.

Skolen omkring år 1800

I tiden omkring 1800 havde Ulkebøl Skole cirka 100 elever, men kun en fastansat lærer. At læreren kunne klare det, kan skyldes, at elevernes fremmøde var meget ukonstant. Trods skolepligt fra seksårsalderen holdt mange forældre deres børn hjemme til de var op til 8-10 år. Læreren måtte om sommeren nøjes med de mindre børn, da de store, når de var fyldt 12 år, kun mødte i skolen mellem mikkelsdag, 29. september, og påske.

Skolerne brugte også i vid udstrækning at undervise børnene med „indbyrdes undervisning”. Det vil sige, at de dygtigste elever underviste de andre. Der blev undervist efter ophængte tavler med stof, der skulle læres udenad. Læreren styrede det hele med en fløjte, når grupperne skulle skifte tavle.

1803 fik Ulkebøl en ny skolebygning, der blev bygget på hjørnet af Kirkevej og Kaplenivej. Byggeriet var hertug Frederik Christian II's beslutning og var et stort fremskridt for sognet. Skolen blev taget i brug året efter, at Hans Jørgen Hammer var tiltrådt som skoleholder.

Skolen på Kirkevej var en grundmuret bygning med tegltag. Indgangen var midt for østsiden.

Midt i huset var forstuen og bag denne garderobe og loftstrappe. I nord var „lilleskolen” og i syd „storeskolen”.

Hvert klasseværelse havde fire fag vinduer mod øst og fire mod vest.

På loftet var der indrettet værelse til underskolemesteren.

*Degnegården og
skolebygningen fra 1803
Skolen blev nedrevet i
1939.*

Oliekridt af Niels R. Rasmussen

Hertug
Frederik Christian II
(1765-1814)

Hertug Frederik Christian II arbejdede energisk på landsplan med reformer af latinskolen og de højere uddannelser.

Almueskolen måtte derimod efter Frederik Christians opfattelse tilpasses efter den stilling, den jævne mand nu engang indtog i samfundet. Det kunne være farligt for samfundsordenen at give almuen for meget oplysning, som blot ville gøre den utilfreds med dens stilling og skabe uro.

Hans søn, Christian August II (hertug 1814-1848, død 1869) var også optaget af skolen og udarbejdede „Almindelig Skolereglement for Skolerne paa Landet i det fyrstelige augustenburgske Distrikt paa Als”, i alt 38 paragraffer. (se uddrag herunder)

Også af nationalpolitiske grunde var Christian August stærkt interesseret i skolen idet han ønskede en styrkelse af undervisning i tysk for at bevare Slesvigs særpræg. Der var frivillige tysktimer i adskillige af skolerne, men fra

§ 22 Kirkegang

Alle Skolebørn, især i de sidste Aar før deres Confirmation, ere forpligtede til Regelmæssig Kirkegang.

§ 33 Omsorg for orden og velanstændighed

Da Orden og Velanstændighed have stor Indflydelse paa Menneskenes Vel, saa har Læreren ogsaa at holde over, at hans Elever, saa meget Skolen formaaer, bliver dannede dertil, i det han omhyggeligen vaager over, at de Skolebørn, hvilke formedelst en Naturnødtørft tillades at gaae i Gaarden, paa det strengeste maae undgaae Uanstændighed, hvorfor heller aldrig Drengene og Piger paa en Gang gives Tilladelse

§ 35. Underviisnings Methode [...]

2. at Religions-Underviisningen

behandles som Hovedfag og ikke blot sætter Børnenes Forstand og Hukommelse i Virksomhed, men ogsaa tillige opvækker og opvarmer deres sædelige religiøse Følelse, at ogsaa et tidligt Bekjendtskab med Bibelen og Psalmebogen bevirkes.

begyndelsen af 1841 gik hertugen systematisk i gang med at indføre undervisning i tysk, og i 1845 var der etableret tysktimer i alle skoler under hertugens patronat.

Det gjorde han så konsekvent, at han i en del tilfælde tillod, at tysktimerne lå i selve skoletiden, skønt sprogreskriptet fra 1840, der var indført for at fremme det danske sprog, udtrykkeligt bestemte, at undervisning i tysk skulle gives uden for den ordinære undervisningstid.

Elevtallet i Ulkebøl var stigende i årene efter 1800. Hvert år optog skolen en snes begyndere, og det samlede elevtal lå i de følgende år på omkring 125. I 1825 blev der truffet bestemmelse om fastansættelse af en andenlærer:

”Andenlæreren antages af førstelæreren efter forudgående prøve af skoleinspektøren med hertugens stadfæstelse.

Andenlæreren sørger selvstændigt for anden klasses undervisning og fører protokollerne for sin klasse.

Førstelæreren er ansvarlig og skal føre kontrol.

I sygdomstilfælde skal andenlæreren understøtte førstelæreren efter bedste evne.”

Lærerfamilien Carlsen

I 1826 ansattes Christian Michael Carlsen som førstelærer og degn, og fra sin ansættelse havde han tilbudt eleverne fra 1. klasse undervisning i tysk. Der meldte sig flere elever, men da prisen var 1 skilling i timen pr. elev, faldt de fra igen. Et par år efter kom der dog gang i undervisningen med to ugentlige timer til en pris af ½ skilling pr. time. Elevtallet vekslede fra 6 til 20. Kun elever med fuld færdighed i dansk kunne deltage.

Carlsens forkærlighed for det tyske sprog viste sig også i de årlige indberetninger til sognepræsten Krog-Meyer. Denne klagede til provst Birch i Ketting over, at han modtog indberetninger på tysk.

„Jeg har udtrykkeligt kun forlangt, at de Fremstillinger, der paa Embeds vegne var givet af den mig underordnede Skolelærer, som angaar min Embedsvirk somhed skulle være affattet i det Sprog, der her i Provstiet maa være Forretningssprog mellem Provst, Præst og Skolelærer: nemlig det danske Sprog.”

Ny degnegård

Christian Michael Carlsen bad året efter sin ansættelse om en bedre bolig og om fritagelser for reparationer på den gamle, men først i 1838 kom der skred i sagen, da pastor Krog Meyer skriver, at degneboligen var så slet vedligeholdt, at det satte kommunen i et dårligt lys. Kommunen gik derefter med til at sælge den gamle bygning på en auktion den 30. april 1839, og samme år byggedes den degnegård, der stadig ligger på hjørnet af Kaplenivej og Kirkevej. Den samlede pris for byggeriet var 760 RDL, og hertugen af Augustenborg støttede byggeriet med 80 RDL samt et lån på 300 RDL. Restbeløbet kom fra salg af de gamle bygninger og bøndernes andel på 141 RDL.

Christian Michael Carlsen forflyttes

I hans embedsperiode skærpedes modsætningen mellem den slesvig-holstenske bevægelse og Danmark. Carlsens sympati for slesvig-holstenerne viste sig blandt andet, da han begyndte at samle meningsfæller til sangtimer i skolen, hvor også oprørsvisen „Schleswig Holstein Meerumschlungen” stod på programmet. Fra præsten i Ulkebøl, Krog-Meyer, udløste det kraftig kritik, og Carlsen blev betragtet som „ikke pålidelig i national henseende”. Carlsen løste selv problemet ved at søge sin afsked. Pastor Krog-Meyer meddelte i marts 1849, at hans ansøgning var blevet imødekommet. Han fik 32 rigsdaler i pension og rejste i august 1849 til Fyn.

Sønnen efterfølger sin far

Da stillingen blev opløst, var der i alt sytten ansøgere, og blandt dem valgte man ovennævnte Carlsens søn, Christian Ludwig Carlsen, der forblev i embedet til 1864. I den yngre Carlsens embedsperiode kom det ikke til sammenstød på grund af nationale modsætninger, men han havde åbenbart en del personlige problemer. I et brev fra 1863 fra provsten i Ketting til pastor Krog-Meyer får man et indtryk af ham, da han var mødt op hos provsten for at for at drøfte sin økonomi.

Degnegården
2010.

Kjære Pastor Meyer

Først sent i Eftermiddag indfandt den „famøse” Carlsen sig, aldeles stinkende af Brændevin eller Punsch. Jeg udmalede ham en fallit og endnu fælere ting, men Fyren smilede blidt til mig og mente, at jeg sagtens kunde tale, da jeg ikke var en sølle Skolemester med tror jeg 7 Børn. Fuld var han og jeg stod mig bedst ved at faa ham til at gaa, hvad da Gud ske Lov ogsaa blev Enden paa hans besøg.

*Mange Hilsener Deres hengivne Birch,
Provst i Ketting*

Carlsen døde 49 år gammel den 27. maj 1864 og oplevede ikke overgangen til tysk skolevæsen.

Skolen i Ulkebøl var for dansk

Lærer Hinrich Christian Dau fra Mellemslesvig, der havde søgt stilling ved skolen, skriver i sin levnedbeskrivelse om Ulkebøl Skole.

„Den 6. juli 1860 blev jeg dimitteret fra Seminariet og tog derefter til Als hos en Kammerat, hvor jeg i 14 dage hvilede ud efter Eksamen. I hans Hjemby, Ulkebøl, var der netop to ledige Lærerstillinger, og efter at jeg havde søgt Stillingen, rejste jeg hjem. Allerede efter 14 Dage modtog jeg et Ansættelsesbrev på ovennævnte Stilling, men på grund af min Moders Ønske, afslog jeg. Hun ønskede nemlig ikke, at jeg skulle være Lærer i et dansk Distrikt”.

1864-1920 under tysk herredømme

Efter nederlaget i 1864 til Østrig og Preussen overtog Preussen styret i Slesvig, men i de første år skete der kun få ændringer i det overvejende dansksindede Nordslesvig.

Edsaflæggelsen

Mens dagligdagen i landsbyskolerne var næsten uændret, blev ansættelsesforholdene for lærerne og alle øvrige embedsmænd ændret totalt.

En følge af indlemmelsen var, at de nu alle var preussiske embedsmænd og som sådanne skulle aflægge troskabsed til den preussiske konge, Wilhelm den Første.

For den enkelte lærer stod valget mellem et ja eller nej, og det sidste betød omgående afskedigelse uden pension.

I alt 98 lærere i Nordslesvig mistede deres embede, da de nægtede at aflægge eden. På Als valgte de fleste af lærerne at aflægge eden, uden tvivl påvirket af biskop Jørgen Hansen i Egen, der mente, at man styrkede danskheden ved at acceptere den nye myndighed og blive på sin post.

Troskabseden

Jeg N. N. sværger til Gud den Almægtige og Alvidende, at jeg vil være Hans Kongelige Majestæt af Preussen, min allernådigste Herre, tro, huld og lydig, og at jeg efter bedste vidende og samvittighed nøje vil opfylde alle mig i embeds medfør påhvilende forpligtelser, så sandt hjælpe mig Gud"

Fra dansksproget til tysksproget skole

I august 1871 kom en ny skoleinstruks, hvor tysk indførtes som obligatorisk undervisningsfag i alle nordslesvigske skoler, dog ikke i de to første skoleår.

Fra tredje skoleår skulle også børnene i landsbyskolerne have seks timers tyskundervisning, og såfremt forældrene ønskede det, kunne timetallet udvides til 8 eller 10 timer. 1878 kom der en ny instruks, der gjorde skolerne tosprogede.

På alle trin skulle der finde undervisning sted på tysk, og der sporede en modløshed i de danske rækker.

Langsomt men sikkert voksede tyskundervisningen nordpå til de tyske skolemyndigheders tilfredsstillelse, men for adskillige gik det ikke hurtigt nok, og i 1888 kom der fra regeringen en „*Anvisning for undervisning i de nordslesvigske skoler*“, den mest omstridte begivenhed i den nordslesvigske skolehistorie.

„Undervisningssproget i alle almueskoler er i alle fag tysk med undtagelse af religionsundervisningen. I første skoleår kan lærerne dog benytte dansk til at føre børnene ind i det tyske sprog. Lærerne har i samkvem med børnene at betjene sig af det tyske sprog og agte på, at dette sker mere og mere i børnenes indbyrdes samkvem.“

Tyske protester

Selv for mange med tysk baggrund var dette for meget.

Otto Brandt skriver i sin *Geschichte Schleswig-Holsteins fra 1925*:

„Denne tilsidesættelse af det danske sprog i et tysk-dansk grænseland må ubetinget anses for at være et fejlgreb, og at man også vil trække religionsundervisningen ind i politik, vil ophidse gemytterne.“

Professor dr. theol. V. Amundsen rejste i 1909 i det tyske tidsskrift *Die Christliche Welt* spørgsmålet:

„Hvorledes kan alvorlige tyske kristne tie stille til den undertrykkelse, som den danske befolkning i Nordslesvig er udsat for?“

Det danske sprog vinder frem

Sprogforordningen forbød også al dansk sprogundervisning i hjemmet og i privatskole. Man kunne have forventet yderligere tilbagegang for det danske sprog, men mens der i 1878 havde været en vis modløshed i danske kredse, fremkaldte overgrebene mod det danske sprog nu en helt anderledes kampånd. Hjemmene tog over og sørgede for, at

børnene trods forbuddet bevarede deres modersmål og fik kendskab til Danmark og dets historie.

Kamp for at fastholde det danske sprog

Fortyskningen foregik ikke uden modstand.

I *Fortællinger fra Als og Sundeved – en slægts og egnshistorie* fortæller Ole Meyer:

Min farmor må have været i besiddelse af en usædvanlig fysisk og sjælelig styrke. Hun må nok betragtes som et overskudsmenneske, for ikke alene sørgede hun for børnenes timelige vel, men deres kulturelle ve og vel lå hende også stærkt på sinde. Hun hjalp dem med skolearbejdet, der blandt andet bestod af en hel del udenadslæren (bl.a. katekismus).

Hun sørgede for, at børnenes danskkundskaber blev udviklet, hvad der i høj grad var nødvendigt, for skolen og det omgivende samfund var stærkt præget af den fortyskningsproces, som nåede sit højdepunkt omkring år 1900. (Von Köller-perioden).

Gennem abonnement på danske børneblade og børnebøger sørgede hun for, at børnene lærte at læse og skrive dansk.

Skolen set med en elevs øjne

Skomagermester Christian Delfs var elev i Ulkebøl Skole 1893-1901.

Han skrev i 1964 „*Erindringer fra min skoletid*”. Her følger et uddrag:

Den første maj 1893 kom jeg i skole, og min seks år ældre søster tog sig for at føre mig til kundskabskilden. Skolen, der lå på sognets kirkegård, rummede to klasseværelser, almindelig kaldet henholdsvis „e lill' skuel” og „e stue skuel”. Efter tysk sprogbrug kaldte man den klasse, man først kom i, for zweite Klasse, og så endte man altså i erste Klasse.

Min første lærer hed Wurbs. Han var en ung mand, kommet hertil sydfra, sikkert med vilje til at gøre en dygtig indsats for at lade en vantreven og modvillig slægt få del i tysk sprog og kultur. Nu stod han, stakkels Wurbs, ene i sit klasseværelse med halvfems dansktalende børn, hvoraf

mig bekendt ikke eet havde tysk til hjemmesprog. Han selv forstod ikke et dansk ord og måtte heller ikke give sig af dermed. Jeg ved ikke, hvem man burde ynke mest, børnene eller Wurbs.

Læreren havde klassen inddelt i tre afdelinger; som han skiftevis underviste, medens de øvrige så syslede med andre opgaver. For at komme i gang med de små begyndere, tog han de 9-10 års drenge og piger til hjælp. Således sad vi nu og hakkede os igennem den tyske Fibel og lærte ganske langsomt sproget.

Al undervisning foregik på tysk. Kun religion fik vi i dobbelt dosis, nemlig både på dansk og på tysk. De danske religionstimer havde degnen selv med os, så vi lærte også ham at kende.

Ulkebøl skole var på den tid, der her omtales, fuldstændig overbefolket. Jeg husker endnu fra mit fjerde skoleår; at vi sad syv drenge på seks pladser. Når vi skulle skrive, måtte vi have den højre albue højt op på bordet og den venstre langt udenfor. Da hændte det tit, at vi puffede til hinanden i uenighed på grund af pladsmangel, men venskabet var snart genoprettet.

Til foråret 1897 kom jeg over til degnen i „e stue skuel”. Væggen var prydet med billeder af de to Hohenzollern kejser, Wilhelm den første og Wilhelm den sidste.

Degn og førstelærer Sørensen var en begavet mand og regnedes af sine foresatte for at være en fremragende dygtighed, idet hans skrappe metoder førte til visse resultater. Han var en hård mand. Hasselkæppen var for ham et uundværligt pædagogisk hjælpemiddel. Han stillede urimeligt store krav til børnene.

Når man nu tænker på det store fortyskningsarbejde, der i de mange år udførtes med så glødende energi, da forekommer det hele en som et slag i luften.

Christian Sørensen, der var ansat i Ulkebøl fra 1887-1899 omtales som en ualmindelig dygtig lærer, og hans højeste foresatte, Geheimeraad Sass, Slesvig udtalte: „Sørensen ist der tüchtigste Lehrer in meinem Bezirk”.

I vinteren 1907 var elevtallet 65 i 1. klasse og 94 i 2. klasse (begynderklassen). Udbygningen af et stort antal arbejderboliger langs Augustenborg Landevej havde medført en kraftig stigning af elevtallet.

I 1907 besluttede skolekommissionen derfor, at der skulle bygges en helt ny skole med 4 klasselokaler og boliger til

lærerne. Arbejdet blev udbudt i licitation og overdraget til bygmester Jacobsen i Ulkebøl.

I Chronik der Schule zu Ulkebull 1901- 40 fortælles, at undervisningen i den nye skole begyndte den 13. sept. 1909 med tre lærere og 170 elever fordelt på 3 klasser.

Den ældste klasse på skolen i 1904.

Den sidste førstelærer i tysk tid var Christian Bonnichsen, der blev ansat oktober 1919.

Bonnichsen fortsatte på skolen efter genforeningen i 1920 og blev i stillingen til sin pensionering i 1941.

I embedsbogen, der blev indført i 1920, giver Chr. Bonnichsen følgende beskrivelse af den nye skole:

*Skolens Bygninger bestaar af
Eet Stenhus med 4 Klasser og 4 Boliger,
en Lade med Vaskehus, Hønehuse, et Brændselsrum
4 Vandhuse til Skolens Beboere samt
8 Vandhuse til Pigerne
og 4 til Drengene og et Pissoir.*

Skolens Gymnastikapparater bestaar af

1 Ræk,

1 + 1 Barrer

1 Buk,

2 Springstøtter,

2 Ligevægtsbænke,

1 Springbræt, en Snor,

2 Bomme

og

2 Sæt Ribber a 4 Fag.

Skolens faste Inventar bestaar af

4 Stk. kakkelovne,

3 Komfurer, Kedel og 6 Skabe.

Vandhus er iflg. „Ordbog over det danske sprog” nødtørftshus, retirade (egl. bygget over et rindende vand,) altså et gammeldags das med et bræt og en spand.

Bygningen forblev stort set uforandret indtil 1954 bortset fra tilbygningen for den tysksprogede afdeling i 1934.

Der blev dog, efterhånden som elevtallet voksede, også indrettet klasselokaler i tagetagen. Selv om man ejede nogle få gymnastikredskaber, havde man ingen gymnastiksal. Undervisningen foregik i forsamlingshuset, hvor redskaberne var placeret.

I 1949 blev skolens første heltidspedel, Wilhelm Kunz, ansat. Hans datter, Marie Carstensen fortæller, at der til hans daglige rutiner hørte at tænde kakkelovnene i alle klasseværelser og det ret så ubehagelige job at tømme spandene i samtlige „Vandhuse” og hælde indholdet over i en tank, der var opstillet af kommunen, som så tog sig af det videre fornødne.

Indtil 1953 måtte eleverne klare sig med vandhusene.

Ulkebøl Skole 1908.

I forgrunden lærerboligerne og til venstre fløjen med klasseværelser.

Den danske skole vender tilbage

Genforeningen 1920

På Valdemarsdagen den 15. juni 1920 gik Dannebrog for første gang til tops på legepladsen, hvor hele skolen samlede sig til en kort festlighed.

Den officielle start på den danske skole i Sønderjylland var den 1. oktober 1920. Denne dag blev derefter i mange år fejret på alle sønderjyske skoler som skolens fødselsdag, hvor eleverne samlede sig, mens flaget blev hejst. Denne dag afholdt man også skolens idrætsdag.

Ved genforeningen blev der ved lov bestemt, at alle lærerstillinger i Sønderjylland skulle genopslås, så forældrene kunne få indflydelse på, hvem der i fremtiden skulle undervise deres børn. Andenlærer H. Petersen flyttede efter eget ønske med familien til Slesvig by, mens førstelæreren Christian Bonnichsen og lærerinde frk. Adda Doose ønskede at fortsætte på Ulkebøl Skole.

Forældrefastemning

I august måned blev der foretaget en offentlig afstemning blandt skoledistriktets forældre for at fastslå, hvorledes

holdningen var overfor de to lærerkræfter fra tysk tid, der havde søgt deres tidligere embeder. Der var 97 stemmer for lærer Bonnichsens og frk. Dooses forbliven i deres gamle embeder og kun 8 stemmer imod. Begge blev 1.12.1920 ansat som henholdsvis førstelærer og lærerinde ved Ulkebøl Skole.

Overgangen til dansk skole

Overgangen fra tysk til dansk skole gik i Ulkebøl relativt let. Hjemmesproget var for de fleste dansk (sønderjysk). Ved genforeningen var der 179 elever og blot tre lærere. Når så få lærere kunne undervise så mange børn, skyldtes det, at klasserne de første år fortsatte med meget høje elevtal, en ordning man havde arvet fra den tyske skole, hvor eleverne var fordelt i fire klasse med elevtal på 33, 49, 50 og 47.

Efterhånden som den danske skolelov slog igennem, ændredes Ulkebøl Skole til at blive syvklaset. I 1935 blev den årgangsdelt med højst 36 elever i hver klasse. I perioden frem til 1940 steg elevtallet til omkring 200. Antallet af lærere voksede til fire i 1922. I 1927 var der fem lærere. Dette antal var uændret til 1940.

Den 6. september 1937 rejste 65 elever og konfirmander af årgang 1937 på 3 dages rejse til København indbudt af feriebornskomiteen. Eleverne er fotograferet foran Tuborg.

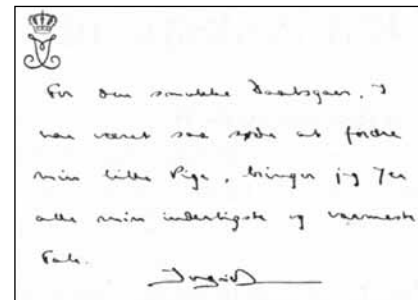

Gave til prinsessen

I april 1940 blev der i skolen foretaget en indsamling i anledning af prinsesse Margrethes fødsel. I alt blev der indsamlet 8,25 kr. og der blev købt et sæt spise redskaber af sølv. I maj modtog skolen denne takkeskrivelse fra kronprinsessen.

„For den smukke Daabsgave I har været saa søde at forære min lille Pige, bringer jeg jer min inderligste og varmeste tak”

Ingrid

Ulkebøl Skole set fra syd efter tilbygningen i 1934. Den tysksprogede afdeling holdt til under det lyse tag til venstre.

Den tysksprogede klasse 1934-45

Ved afstemningen i 1920 var der 84% danske og 16% tyske stemmer i Ulkebøl. Mens flertallet glædede sig over, at skolen nu blev dansk, var der i det tyske mindretal et ønske om, at børnene fortsat skulle have mulighed for at gå i en tysk skole. I første omgang løstes problemet ved, at de gik i den tysksprogede skole i Sønderborg mod, at sognekassen halvårligt betalte 135,00 kr. i skolepenge for hver elev til Sønderborg By.

I Ulkebøl sogn var der cirka 30 tysksprogede elever, og derfor besluttede sognerådet at oprette en tysksproget klasse. Den tyske afdeling skulle placeres i en tilbygning til Ulkebøl Skole og skulle indeholde et klasseværelse i stueetagen og en lærerbolig for en gift lærer på første sal. Byggearbejdet udførtes af bygmester Peter Frost fra Kær og blev påbegyndt i november 1933.

Den 14. maj 1934 åbnedes den tyske skoleafdeling med 29 elever og lærer Heinrich Eichhorn som enelærer.

Han var alene om undervisningen af de cirka 30 elever, fordelt på 7 årgange, bortset fra undervisningen i håndarbejde, som hans kone Rose, tog sig af.

Børnenes første læseundervisning var på tysk, og de to første skoleår blev der ikke undervist i dansk. Der var 5-6 timer tysk om ugen på skemaet i hele skoleforløbet, mens

Lærer Eichhorn

danskundervisningen først startede i 3. klasse med 3-4 timer om ugen.

De øvrige fag var som i den danske skole, blot blev eleverne undervist på tysk.

Gymnastik og idræt

Fra den 1. oktober 1933 fik eleverne i den danske afdeling gymnastikundervisning om vinteren i den dertil lejede gymnastiksal i forsamlingshuset. Lejen var 375,00 kr.

Da den tyske afdeling startede året efter, gik man ud fra, at de tyske elever også kunne få den samme gymnastikundervisning. Eichhorn fremsendte en ansøgning, men modtog følgende afslag, og eleverne var derfor henvist til skolestuegymnastik.

Afslaget:

Som Svar paa Deres Forespørgsel om at faa Lov til at holde Gymnastikundervisning i Gymnastiksalen for Ulkebøl Skoles tysksprogede Afdeling skal man efter Forhandling med Gymnastiksalsselskabet herved meddele, at dette ikke tillader, at der udøves Gymnastikundervisning af den tysksprogede Afdeling ved Ulkebøl Skole, idet der ikke kan taales tyske Kommandoraab i en dansk Gymnastiksal.

P. K. V

underskrevet

Christian Kock

I al den tid den tyske skoleafdeling eksisterede, lykkedes det ikke at finde en løsning. Talrige skrivelser fra skoleafdelingens eget skolenævn repræsenteret først ved Jørgen Nissen, Sundsmark, og senere ved Ferdinand Petersen, Kær, til såvel sogneråd som Sønderborg Amts Skoledirektion var forgæves.

Skolestuegymnastik

Da afdelingen ikke havde adgang til en gymnastiksal, skulle eleverne i stedet dagligt have skolestuegymnastik. Det har det åbenbart knebet med, for i 1944 skriver amtsskolekonsulenten følgende:

„Efter en Gennemgang af Indberetningskortet for 1943 vedrørende Ulkebøl tysksprogede Skole har Gymnastikinspektionen udtalt, at Paalægget fra i Fjor om Udførelse af 10 Minutters daglige Skolestueøvelser for alle Børnene i Vinterhalvaaret ikke er efterkommet og bør fornyes. Under Henvisning til Direktionens Skrivelse af 4. September 1943 skal man anmode Skolenævnet om at foranledige, at Gymnastikinspektørens Henstilling efterkommes”.
Sign.
Hans Naarup

Samme problem som med gymnastiksalen var der i forhold til adgang til en sportsplads, og selv en henvendelse til Undervisningsministeriet førte ikke til et resultat.

Gamle elever fortæller

Gerhard Eichhorn, søn af lærer Eichhorn har bidraget med foto og andre oplysninger til afsnittet om den tyske skoleafdeling.
Han fortæller:

Jeg er født i 1937 og kom i skole hos min far i 1943. Skolestuen mener jeg må have været på ca. 8-9 x 5-6 m, og blev om vinteren varmet op med en ovn - som de øvrige klasser og betjent af pedellen. Klasseværelset blev også jævnlige benyttet til „kulturelle foranstaltninger”, hvoraf jeg bedst husker filmaftener, gerne indledt med det såkaldte „Wochenschau”, som især efter 1940 var præget af krigen.

Da vi manglede en gymnastiksal, havde vi „legemsøvelser” i et hjørne af skolegården, hvor det ikke forstyrrede den øvrige undervisning. I 1944 blev der købt et areal vest for skolen til idræt og boldspil, og vi elever blev sat til at samle sten, men man nåede ikke at gøre pladsen færdig. De første, der tog den i brug, var tyske tropper, der i maj

1945 slog deres telte op på arealet, mens de ventede på at komme tilbage til Tyskland.

Som lærer anså far sig som en selvfølgelig foregangsmand i alt, hvad der hed formidling af tysk kultur, og havde i det øjemed også en mængde gøremål inde i byen, som med tiden blev mere og mere politisk prægede.

Det førte så vidt, at han tit, inden han tog hjemmefra, iførte sig uniform, men hvad det skulle til, vidste vi som børn intet om.

Søndag den 6. maj 1945 blev der om formiddagen banket på døren, og to mænd med et indtil da ukendt armbind forlangte i en ret barsk tone „at se Eichhorn” - hvorefter de forsvandt med far. Via Sønderborg Slot førtes han til Frøsløvlejren, nu kaldet Fårhuslejren. Først 3½ år senere kom han tilbage til familien.

Andreas Clausen, der var elev på Ulkebøl Skole i den danske skole fra 1940-45 fortæller, at timeplanen var forskellig for tyske og danske elever, så frikvartererne ikke faldt sammen. Han kan blandt andet huske, at når eleverne fra den ene afdeling havde lavet en glidebane og kom ud til den i næste frikvarter, kunne den være ødelagt ved, at der var strøet aske fra kakkellovnen ud på den. Stridigheder kunne godt medføre, at eleverne fra den danske afdeling fik et par lussinger af den tyske lærer Eichhorn.

Sophie Rasmussen, der var elev fra 1937-45 husker specielt den militæragtige disciplin, der var i den tyske skole. Hun kan også huske, hvordan drengene i lysebrune uniformer trænede i forskellige militære discipliner om eftermiddagen.

*Elever og lærere fra Kær, Skovhuse, Huholt og Ulkebøl Skole på udflugt til Odense i 1938.
I bageste række til venstre ses lærer Carl Petersen, Huholt, herren med blød hat er lærer Andresen, Kær Skole, og herren med kasket
er Ulkebøl Skoles leder, Christian Bonnichsen.*

Skolen under 2. verdenskrig 1940-45

Niels Peter Hansen

De første år efter besættelsen af Danmark fortsatte det daglige liv i skolen uændret. Den 1. januar 1942 blev Christian Bonnichsen, der havde ledet skolen siden genforeningen, afløst af Niels Peter Hansen. Han udarbejdede i 1945 en udførlig rapport om skolen under krigen, og herfra er nedenstående hentet.

Luftalarm og beskyttelsesrum

Trods den uændrede dagligdag mærkede man dog krigen. På skolen blev der i kælderen indrettet et meget solidt beskyttelsesrum, der var forsynet med bænke.

Der blev indlagt vand, og der blev anskaffet de nødvendige redskaber og fæde, kopper m.m.

Der blev også udarbejdet retningslinjer ved luftalarm.

Hvis luftalarm indtraf efter kl. 21, skulle børnene møde i skolen næste morgen en time senere end ellers - sædvanligvis kl. 9. I tilfælde af overflyvninger eller luftkampe skulle alle omgående gå i beskyttelsesrum, og hver lærer skulle følge sin klasse. I andre tilfælde kunne elever, der boede tæt ved skolen sendes hjem, mens lærerne holdt opsyn med resten. Elever, der kunne nå at løbe hjem og komme igen på 10 minutter, regnedes for nærtboende børn. Tre gange har man for alvor været i beskyttelsesrum med alle klasser, og 3-4 gange har børnene været sendt hjem.

Brændselssituationen

Besværighederne ved fremskaffelse af brændsel ramte også skolen især i de sidste år. Efter henstilling fra sognerådet forlængede skolen juleferien 1944 til 15. januar 1945. Fra 5. februar 1945 havde man kun undervisning i to klasseværelser, hvor der blev undervist 9-10 timer i hvert lokale, men alligevel medførte denne ordning en stærk reduktion af timetallet.

Skolen beslaglagt

Den 9. februar 1945 ankom to tyske officerer til skolen for at se den. Resultatet af dette besøg blev, at skolen blev beslaglagt til tyske flygtninge. Førstelærer N. P. Hansen nedlagde protest mod beslaglæggelsen overfor den tyske officer, der var ordfører, men protesten blev ikke taget til følge. Tagklassen fik man dog lov til at beholde. Lørdag den 10. februar blev inventar derfor ryddet ud af klasserne og anbragt i tagetagen. De beslaglagte lokaler blev dog aldrig brugt til det påtænkte formål. Der kom en hel del bagage, men der kom ingen flygtninge. Årsagen vides ikke. Det blev sagt, at et par skibe med flygtninge til Sønderborg var gået tabt.

Den tyske lærer ved skolen, Eichhorn, søgte ad flere veje at få skolen frigivet. Dagen efter henvendte han sig til den tyske kommandant i Sønderborg. Denne kendte intet til skolens beslaglæggelse, men henviste til kommandanten over hele Sønderjylland, der boede i Aabenraa. Resultatet blev, at skolen nogle dage senere blev frigivet, og den 22. februar 1945 begyndte undervisningen igen.

Freden

Et par gange senere kom tyske officerer for at se på skolen, sidste gang var en halv snes dage før kapitulationen. N. P. Hansen skriver:

Da troede jeg, at Skolen ville blive taget, da man forlangte, at alt skulde ryddes - også lærerboligerne, men faren drev over, - og så kom Freden - den dejlige Fred.

Trods ovennævnte Ulemper maa det siges, at Ulkebøl Skole er sluppet godt over Krigens Vanskeligheder, mange andre Skoler har haft meget daarligere Forhold at arbejde under, vor Skole er ikke blevet ramponeret af den tyske Værnemagts jernbeslaaede Støvler, dette er vi meget taknemmelige for.

Glædens Dag, Fredens Dag, Danmarks Befrielse og den første tid derefter

Lørdag den 5. maj 1945, dagen for Danmarks befrielse, blev en glædens dag også i Ulkebøl Skole.

Efter morgensangen talte førstelærer N.P. Hansen til børnene om den store glæde, om Danmark, om den danske konge og Guds forunderlige godhed mod vort land og folk, derpå samledes elever og lærere om flagstangen.

Dannebrog gik til tops, og man sang et par fædrelands-sange. Dagen var naturligvis fridag.

Skolen som interneringslejr maj 1945

Lørdag den 5. maj 1945 om eftermiddagen blev skolen taget i brug af Frihedsrådet. Her blev indrettet interneringslejr for de af frihedskæmperne anholdte værnemagere, stikkere, forrædere m.m. Allerede dagen efter blev skolen indrettet til dette formål. Klasserne blev delvis ryddet, og der blev lagt halm på gulvene. Samme aften ankom de første fanger til lejren – „Interneringslejren i Ulkebøl”, som den officielt blev kaldt.

Da lejren i Ulkebøl Skole havde højeste belægning, var her 174 fanger. Den var bemanded med et vagtmandskab på 29 menige frihedskæmpere og en lejrkommandant samt en eller to mand på Kontoret.

Posternes Instrukser var følgende:

Alle personer, der ikke bærer armbind eller ikke er i besiddelse af adgangskort til lejren, skal hindres adgang til denne. Forsøger nogen af de internerede at forsvinde fra lejren eller prøver nogen udefra med magt at trænge ind i denne, skal dette afvises med alle midler.

N. P. Hansen fortæller, at han havde samtaler med en del af fangerne og fik det indtryk, at den forandring, der skete ved freden, for de fleste var en frygtelig opvågning, og de åbenbarede en forbavsende uvidenhed angående de faktiske forhold - også i Tyskland. Propagandaen havde gjort sin fordummende virkning.

Mandag den 14. maj flyttede lejren herfra til Sønderborg Slot. Efter samråd med kredslægen blev skolen sæbevasket

den 15. og 16. maj. Torsdag den 17. maj genoptoges undervisningen i Ulkebøl Skole, og en glæde var det, at man nu kunne arbejde med fuldt timetal og under fredelige forhold.

Den tyske skoles endeligt

Fra førstelærer N. P. Hansens beretning om skolen fra 1941-45:

Da den danske Skole, efter at Interneringslejren var ophævet, atter genoptog Undervisningen den 17. Maj 1945, begyndte de tyske Børn straks at melde sig til denne. Allerede den 17. Maj kom de første Forældre for at indmelde Børnene. Enkelte Forældre sendte blot Børnene her op med den Besked, at nu skulde de i dansk Skole. Efter Aftale med Skolenævnets Formand modtog jeg kun Forældrenes Indmeldelse, men de tyske Børn skulde først begynde Skolegangen, naar de fik nærmere Besked derom, de Børn, der var mødt uden Forældre, blev sendt hjem uden Indmeldelse.

Paa et Skolenævns møde den 25. Maj, hvori jeg deltog, blev det bestemt at Forældrene selv skulde indmelde deres Børn, jeg ønskede meget gerne at faa en Samtale med en af Forældrene fra hvert enkelt Hjem, der havde haft Børn i den tyske Skole.

De første Børn blev indmeldt i den danske Skole den 17. Maj 1945, den sidste Indmeldelse skete den 11. Juni 1945.

Jeg har haft personlig Samtale med Faderen eller Moderen fra alle 18 Hjem. Jeg har det bestemte Indtryk, at langt de fleste ønskede at beholde deres Børn i dansk Skole, selvom der eventuelt atter skulde opstaa tysk Skole.

Endvidere har jeg det bestemte Indtryk, at den tyske Skole i Ulkebøl for en stor Del har været holdt sammen af en enkelt Persons (den tyske Lærer) energiske propagandistiske Arbejde for denne, og en stor Part af denne Energi har været lagt uden for Skolens egentlige Arbejde.

Den tyske Skole i Ulkebøl maa nu betragtes som ophævet.

Fra landsbyskole til eksamensskole

Den købstadsordnede skole

I 1945 var Ulkebøl Skole registreret som en landsbyordnet skole med syv klasser, men samtidig med at man i april 1946 oprettede en 8. klasse, søgte man Undervisningsministeriet om, at skolen fik status som købstadsordnet skole med en 4-årig grundskole og en eksamensfri mellemskole (5.-8. klasse), således at mellemskolens 4. klasse (8. kl.) også stod åben for børn fra kommunes øvrige skoler. Ansøgningen blev imødekommet. Samtidigt blev første-lærerstillingen omnormeret til en skoleinspektørstilling.

Behov for flere lokaler

Bortset fra tilbygningen med det tyske klasselokale i 1934 var der ikke foretaget nogen bygningsændringer, siden skolen blev bygget i 1908. Der var ingen faglokaler og ingen gymnastiksal, og skolen var ringere stillet end de øvrige skoler i kommunen. Skovhuse, Kær og Huholt havde alle en gymnastiksal. Skovhuse Skole havde et skolekøkken og Kær Skole et sløjdllokale.

Man opgjorde i 1947, at skolen skulle bruge følgende nye lokaler:

2 klasselokaler

1 sløjdllokale (også for Huholt Skoles elever)

1 skolekøkken (også for Huholt Skoles elever)

1 bibliotek, 1 lærerværelse

1 gymnastiksal m. baderum og omklædningsrum Endvidere ønskede man, at pedellen boede på skolen

I 1945 var elevtallet 211, og det voksede frem til 1952 til ca. 250 blandt andet, fordi man fra 1946 oprettede en 8. klasse. Trods behovet for lokalerne kom byggeriet først i gang i 1953 og stod klar i 1954.

Ny skoleleder

I 1951 måtte Ulkebøl afstå Sundsmarkvej og en del af Augustenborg Landevej til Sønderborg Komune. Denne beslutning medførte, at elevtallet blev reduceret med ca.

100, så grundlaget for daværende skoleinspektør N. P. Hansens store planer om en eksamensskole blev ødelagt på kort tid. Han besluttede derfor at søge en anden inspektørstilling og rejste tilbage til Fyn til Tommerup Kommune i november 1952.

Hans afløser blev viceskoleinspektør Frederik Christian Hansen fra Ahlmann-Skolen. I hans embedsperiode (1953-1967) kom den ønskede overbygning, hvor eleverne fra Ulkebøl og fire sydalsiske kommuner fik mulighed for at tage realeksamen eller folkeskolens afsluttende afgangsprøve efter 9. eller 10. klasse.

*Skoleinspektør
Frederik Christian Hansen*

Udvidelsen kommer

I 1954 blev ønskerne fra 1947 om flere lokaler endelig realiseret. Der blev bygget toiletter i gården, indrettet en lejlighed til pedellen oven over gymnastiksalen og en ekstra lærerlejlighed over sløjdllokalet. Gymnastiksalen skulle have været 2 meter længere. Men da man havde bygget den nye toiletbygning først og derefter skulle sætte af til gymnastiksalen, opdagede man, at der ikke var plads nok til, at en oliebil kunne komme ind med olie til fyret.

*Udvidelsen fra
1953-54.*

De små elever 1947-48.

Bagest lærerne.

Fra venstre: Anne Thomsen, Lydia Jørgensen, Skoleinspektør Niels Peter Hansen, Erik Nielsen, Anders Nielsen og Robert Larsen.

Ulkebøl Skole bliver eksamenskole

Skoleloven fra 1958 ændrede strukturen i den danske folkeskole og fik betydning for alle skolerne på Als.

Elever, der ønskede at få en realeksamen, havde hidtil skullet starte i 1. mellem på Statsskolen i Sønderborg allerede efter 5. klasse. Fremover skulle alle elever gå sammen til og med 7. klasse, og først derefter skulle man tage stilling til, om skolegangen skulle fortsætte i 1.-3. realklasse eller i 8.-9. klasse.

Det var en stor opgave ikke mindst for de mindre kommuner. Derfor blev der i 1959 oprettet et eksamensforbund mellem Ulkebøl, Asserballe, Kegnæs, Lysabild og Tandslet kommuner. Undervisningen skulle finde sted på Ulkebøl Skole, og de første realklasser startede i 1961.

Der havde været enkelt 8. klasse på Ulkebøl Skole, men nu blev der oprettet flere 8. og 9. klasser.

Herved voksede elevtallet voldsomt.

Skolen udvides igen

For at huse de mange nye elever fra eksamensforbundet måtte Ulkebøl udvides igen. Ud over almindelige klasser var der også behov for flere faglokaler, især til fysik

og biologi. Det blev derfor besluttet at bygge en ny fløj i forlængelse af tilbygningen fra 1954, således at de to afdelinger var forbundet med en aula, hvor eleverne kunne samles, og her blev der i mange år holdt morgensang hver morgen for alle elever. I tilknytning til aulaen indrettedes tillige kontorer og lærerværelse. Tilbygningen var i to etager, men man regnede med, at man kunne vente med at tage øverste etage i brug. Der gik dog kun et par år, før de 5 lokaler ovenpå også blev taget i brug.

Skole udvides i 1961.

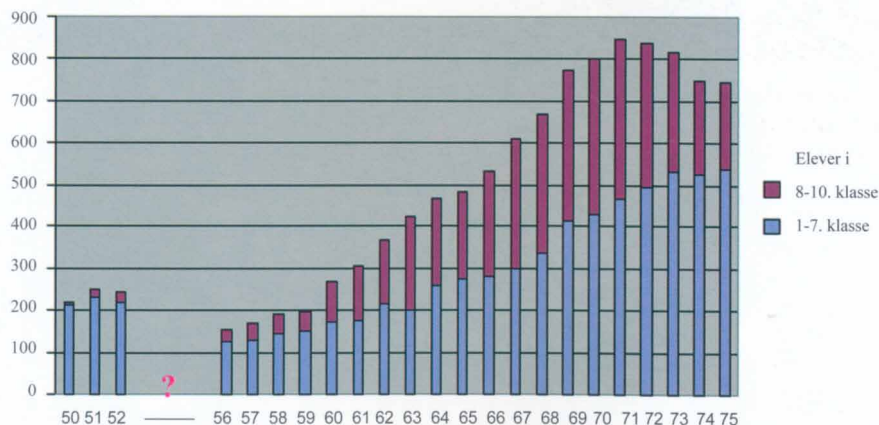
Elevtal fra 1950 - 1975

Elevtallene fra 1953-55 mangler, men tabellen viser det store fald i elevtal på næsten 100 fra 1952 til 1956, da området fra Lavbrinkevej til Alsbo blev indlemmet i Sønderborg Kommune. Den store stigning i 8.-10. klasse i 1961-63 skyldes skoleforbundet med 4 alsiske kommuner.

Der er en jævn stigning i 1-7. klasse fra 1964, men er i 1969, det år Stenbjergparken blev bygget, lidt større.

Fra 1971 falder elevtallet i 8.-10. klasse, da skoleforbundet ophæves med den nye kommunalreform.

Fra 1972 var der derudover ca. 70 elever i børnehaveklasserne, så det samlede elevtal en overgang var over 900 mod 650 i år 2010.

Skolebladet Ekko

Af Tage Clausen, journalist på Jyllands-Posten, elev på Ulkebøl Skole 1964-68

Tidens strømninger trængte sig ubønhørligt på og nåede i midten af 1960'erne også Ulkebøl Skole. Elevdemokrati og medindflydelse havde været ukendte begreber, men i 1966 oprettedes skolebladet Ekko. Initiativet kom ikke fra elevside, men fra en af de mere progressive lærere, der fik sin realklasse til at vælge en redaktionskomite, der skulle stå for projektet.

Undertegnede blev udnævnt til redaktør.

Skoleinspektør F. C. Hansen kan ikke direkte have været imod skolebladsprojektet, for hans enevældige styreform lod intet passere uden godkendelse. Men han understøttede på ingen måde dette moderne initiativ. At låne en af skolens skrivemaskiner kunne der således ikke blive tale om. Der måtte privat anskaffes en lille rejseskrivemaskine, og bladet måtte trykkes på et trykkeri i Vester Sottrup.

Nogen egentlig udgivelsespolitik blev ikke formuleret, men det lå i luften, at bladet skulle være et informations- og debatforum, hvor både elever og lærere kunne give deres holdninger til kende.

Skoleinspektør Hansen lod dog ved tilfældige passager på gangene den 16-årige redaktør forstå, at der blev holdt nøje øje med projektet, og at provokationer ikke ville blive tolereret. En artikel om, at elever og lærere skulle være dus, affødte således kontant, fysisk inspektørafregning til redaktøren. Dermed døde den debat.

Da en reklameplakat for skolebladet blev ophængt, så den var synlig fra offentlig vej, fik pedellen besked om øjeblikkelig at fjerne den. Hr. Hansens skole skulle ikke reduceres til en avis-kiosk.

Skolebladet Ekko overvandt begyndervanskelighederne med elevernes ildhu og lærernes hjælp og forståelse, og udgivelsen fortsatte i stigende fordragelighed i mange år frem.

*3 real b 1968
flankeret af klasselæreren Henning
Faurby og skoleinspektør
B. Stougaard Thomsen.
Tage Clausen er nummer 4 fra venstre i
rækken af drenge.*

Skolen frem til i dag

Kommunalreformen i 1970 betød store ændringer for Ulkebøl Skole. Eksamensforbundet med Tandslet, Lysabild og Kegnæs blev ophævet, og eleverne fra de tre tidligere kommuner skulle fremover afslutte deres skolegang på Hørup Centralskole.

Skolen mistede derved ca. 100 elever, men tabet blev stort set opvejet af nybyggeriet i Ulkebøl. Stenbjergparken med 270 lejligheder og et omfattende parcelhusbyggeri gav mange nye elever til skolen, og da elevtallet i mange klasser derved nåede over 30, måtte man foretage mange klasseudvidelser, hvad der krævede flere lokaler. Allerede i 1966 kunne skolen ikke rumme de mange elever i de bestående bygninger. Skolen måtte anskaffe 4 pavilloner, der blev placeret bag forsamlingshuset, og i disse lokaler, der ikke gav mange muligheder for kreativ udfoldelse, blev førsteklasserne placeret.

Skoleinspektør Bengt Stougaard Thomsen i diskussion med Jens Peter Thestrup, Steen Steensen, Henry Larsen og Gunner Hansen.

Der kom forslag om at bygge en ny skole ved Ulkebøldam, men det blev hurtigt taget af bordet igen. Amtsskolekonsulent Alkærsig sagde, at der ikke ville blive givet tilladelse til at bygge en skole, der var mindre end 3-sporet, så derfor måtte man finde udvidelsesmuligheder ved den eksisterende skole.

Denne opgave blev givet til arkitekt Søren Branner, der i et tæt samarbejde med skolen lavede tegningerne til A- og D-fløjen.

1. marts 1968 fik skolen en ny leder, *Bengt Stougaard Thomsen*, der måtte opleve at starte midt i byggeriet af de nye lokaler.

I 1969 kunne skolen indvie 9 nye klasselokaler i den såkaldte A-fløj samt et lærerværelse og en række kontorer. Det blev året efter fulgt op af en ny faglokalefløj med håndarbejdslokale, billedkunstlokale, lokaler til biologi og geografi, et nyt bibliotek, der i en årrække samtidig var sognebibliotek, samt et nyt sløjdløkke og et nyt skolekøkken til erstatning for de forældede lokaler fra 1954.

6. klasse spiller revy 1970

Den nye afdeling (A-fløjen) blev taget i brug, var der ikke sat vinduer i gangene, så der var helt åbent ud til gården. Det regnede og sneede ind, og både elever og lærere faldt på de glatte fliser.

Da 6. klasse i 1970 spillede revy, handlede flere af numrene derfor om den nye bygning, som de lige var flyttet ind i. I alt 40 elever optrådte, hvor de selv akkompagnerede sangene med guitarer.

En af scenerne var med de cigarrygende lærere, der sad på lærerværelset og pustede røg ud på de blåfrosne elever. „Smid dem ud på legepladsen, de er ikke bedre værd” sang inspektøren.

Også elevernes opfattelse af forældremøder kom frem i en sang. „Vi synes, at forældremøder er en rædsom plage, for far og mor er anderledes i de næste dage”.

Brand den 5. august 1980

Da bygningen fra 1961 skulle ændres for at forbedre lyset i øverste etage, udbrød der brand, mens man var i gang med at svejse.

Skoleinspektør B. Stougaard Thomsen og pedel Ove Hansen besigtiger skaderne.

Skolen får nye opgaver

Børnehaveklasser

1971 oprettede man børnehaveklasser, uden at der var lokalemæssige forhold til det. De blev stoppet ind i det gamle lærerværelse og den gamle sløjdsal, indtil lærerboligfløjen i 1972 blev revet ned.

Her byggedes 2 børnehaveklasselokaler samt et sanglokale på første sal.

De første år blev tiden i børnehaveklassen primært brugt på at lære at gå i skole og at være hjemmefra. Det var tilvæning til skolelivet med frikvarterer og socialt fællesskab. Eleverne havde 3 timer om dagen, enten fra 8-11 eller fra 11-14.

De første år levede klasserne deres eget liv adskilt fra skolen, men det ændrede sig, da man indførte det såkaldte samordnede skoleforløb, der betød at børnehaveklasserne blev en integreret del af skolen med samme skoletid som 1. og 2. klasse.

Det betød også, at der blev lagt mere vægt på indlæring, og i dag er indholdet fastlagt fra Undervisningsministeriet, således at læsning, skrivning og matematik er blevet obligatorisk, udover at der skal lægges vægt på bevægelse og motorik, sociale færdigheder og evnen til at samarbejde.

Børnehaveklassefløjen med sanglokale på 1. sal. 28

Skolefritidsordningen

I 1984 fik kommunerne tilladelse til via skolefritidsordningen (SFO) at tilbyde børnene leg og beskæftigelse uden for skoletiden. Forskellen fra børnehave til skolefritidsordning er, at børnene nu er blevet ældre og mere selvstændige.

Aktiviteter/beskæftigelse

Da SFO først og fremmest er et fristed for børnene, hvor de kan hygge sig og slappe af efter en lang skoledag, er der ikke mange ting de skal.

Dagligdagen lægger op til, at børnene har mulighed for at udvikle, organisere og udføre deres lege som de har lyst til. Der er aktiviteter, der tilbydes dagligt, så som skolegården, haven og gymnastiksalen. Disse prioriteres højt, da det er vigtigt med frisk luft og fysisk aktivitet. Ud over disse tilbydes der forskellige værkstedsaktiviteter og ture, så som skov, strand, svømmehal og skøjtebane.

Pædagogerne i Ulkebøl SFO er igennem de sidste mange år blevet en integreret del af skolen. I dag er der tilknyttet skolepædagoger i 0.-2. klasse. Der er et bredt og konstruktivt samarbejde om børnene.

180 elever er tilmeldt SFO, og betalingen for en plads er i 2011 ca. 1700 kr. om måneden.

Aktive forældre bygger legeplads

Heller ikke skolegårde var tidssvarende til de mange små elever, der manglede legemuligheder, og derfor kunne man den 6. november 1971 opleve forældre og lærere gå sammen i „operation legeplads”.

Jydske Tidende skriver den 7. november 1971:

90 Ulkebøl-forældre i „Operation Legeplads”

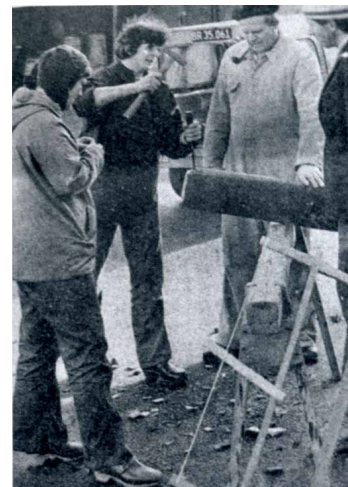
Da eleverne i de yngste klasser på Ulkebøl Skole fik week-endfri fredag, forlod de to skolegårde med sortslidt asfalt og ellers ikke meget mere. Når de kommer i skole i morgen, vil de møde to legepladser med så mange aktivitetsmuligheder, at det nok bliver svært lige straks at få dem ind til time. Det er resultatet af gårsdagens »Operation Legeplads«. Det er også resultatet af et konstruktivt samarbejde skole-forældre - et samarbejde, der her fik et vældigt skub fremad.

Man kan sige: Det er da ikke muligt i løbet af mindre end en dag at omskabe to gabende to tomme skolegårde til aktivitetspladser med legehuse, borge med hængebroer, tunnel af traktordæk, kolbøttestativer, malede hinkearrangementer af mange slags, boldvæg, bænke og borde og meget mere. Det var muligt, fordi der forud lå et planlægningsarbejde i mindste detalje.

Alt materiale var klargjort til samling og opsætning, og hver eneste tilmeldt forælder gruppe havde fået en plan, der klart fortalte, hvilken gruppe vedkommende skulle arbejde i med skitsetegning af arbejdsopgaven.

Det hele begyndte for nogle måneder siden, hvor skolen tog fat på det, man længe var klar over:

At de to skolegårde for børnehaveklasserne og de tre yngste klasser - ca. 300 elever - i enhver henseende var pædagogisk meget dårlige opholdssteder i frikvartererne. Lærerrådet tog initiativet til at indkalde til forældremøde. Der blev nedsat et udvalg bestående af en forældrepræsentant for hver klasse samt repræsentanter for lærerrådet og skolenævnet. Der barsledes med tre arbejdsgrupper - en

planlægningsgruppe, der skulle udarbejde udkast til tegninger, en indkøbsgruppe (billigst muligt materialeindkøb) og en organisationsgruppe.

Det blev til mange møder, men så klappede operationen også til mindste detalje i går. Bevar os vel sikken arbejdslyst og energi, forældrene og lærerne udviste. Op mod 90 forældre havde indsendt tilmeldingsblanket, og næsten ingen svigtede.

Hvad har det så kostet? Der er ikke søgt om ekstrabevilling, og de meget små udgifter til materialekøb klares over skolens budget. Arbejdskraften leverede forældrene - gratis og med glæde.

Børnene er medbestemmende

Men hvor er forbrugerne - børnene - i planlægningsarbejdet? De har også været med. Det resulterede i en 15-20 forslag skrevet op på tavlen og heraf udvalgte de fem ting. På det grundlag udarbejdede planlægningsgruppen skitsetegningerne.

Hvad aktionen betyder for børnene, siger næsten sig selv. At den også har åbnet større perspektiver i aktivt samarbejde skolehjem er næppe nogen af aktionens deltagere i tvivl om.

I 1984 blev Bengt Stovgaard Thomsen afløst af Niels Erik Thorgaard som skoleinspektør. I 1998 blev Thorgaard udnævnt til skolechef i Sønderborg Kommune og afløstes af Erik Kiil, skolens nuværende leder (2011).

*Skoleinspektør
Niels Erik Thorgaard
1984-1998*

30 elever fra Ulkebøl Skole deltog i et utraditionelt erhvervsprojekt på Danfoss.

Fortsat behov for nye lokaler

På baggrund af elevtalsprognoser, der varslede om stærkt stigende elevtal i Ulkebøl ind i det ny årtusinde, blev en ny klassefløj (E-fløjen) taget i brug i år 2002. Tilbygningen rummer seks fleksibelt indrettede hjemklasselokaler med tilhørende grupperumsfaciliteter samt et centralt placeret multiværksted.

Farvel til 10. klasse

Skolen havde en overgang fire 10. klasser, og her lagde man megen vægt på at samarbejde med samfundet uden for skolen. Samarbejdet med Danfoss gav for eksempel mange elever mulighed for at stifte bekendtskab med de muligheder, der var for en uddannelse der.

Ordningen var populær hos elever og forældre, og stor var skuffelsen i 1992, hvor Byrådet på trods af massive protester fra skolens forældrekræds besluttede at henlægge skolevæsenets undervisning af 10. årgangs elever til hhv. Sønderskov-Skolen og Humlehøj-Skolen.

Denne ordning varede frem til 1997, hvor en selvstændig skole for 10. årgang blev oprettet i Sønderborg by.

JyskeVestkysten skriver 12. juni 1991:

Ulkebøl Skole føler sig forbigået

Skuffelse og bitterhed i skolebestyrelsen over, at skolen ikke får 10. klasse trods erfaring med dette klassetrin, der har skabt en undervisningskultur, der har tiltrukket eleverne, og Ulkebøl er den skole, der har de fleste elever, der fortsætter i 10. klasse, udtaler formanden Hans Povl Kamper.

Varme glade rytmer – og elever

Fastelavnsmandag 1986 var hele skolen i feststemning.

Alle elever - fra børnehaveklasse til tiende klasse - mødte udklædte fra morgenstunden, og så blev der festet. De yngste slog katten af tønden på sportspladsen, og de ældre trænede sambadans.

Med et 27 mand stort samba-band i spidsen, gik de ældre elever derefter dansende rundt i Ulkebøl, inden man sluttede festlighederne med karneval.

De tosprogede elever

Niels Erik Thorgaard fortæller, at en dag i midten af 80'erne trådte en mørklødet pige ind på skolens kontor. Hun præsenterede sig og fortalte, at hun sammen med sin familie var flyttet til Danmark og nu boede i Ulkebøl. Familien kom fra et urohærgat land, og pigens ærinde var at blive indskrevet i skolens 10. klasse. Dette var Ulkebøl Skoles første møde med den nye gruppe af elever, der først blev betegnet som indvandrerelever og senere som tosprogede elever.

Omkring 1990 var antallet af tosprogede elever i Ulkebøl vokset markant. Sønderborg kommune besluttede, at de tosprogede elever skulle fordeles på byens skoler efter etnicitet.

Ulkebøl Skole fik opgaven hovedsageligt at undervise tamilske elever. Ordningen varede frem til omkring 2000, hvor skolevæsenets antal af elever med forskellig etnisk baggrund var blevet så stort, at opdelingen på skolerne ikke længere var mulig.

Elever fra 0B. Patrick kommer fra Danmark, Sunja fra Afganistan, Nicolas fra Bosnien og Amina fra Litauen.

30 forskellige nationaliteter

Udfordringen omkring de tosprogede elever er vokset støt, således at skolen i år 2010 har en procentdel tosprogede elever på lidt over 20 svarende til 160 elever, der fordeler sig på næsten 30 forskellige nationaliteter.

Med støtte fra Undervisningsministeriet arbejder skolen på at opkvalificere indsatsen i forhold til denne opgave. Samtlige lærere skal i alle fag tilrettelægge undervisningen under hensyn til, at disse elever har dansk som andet sprog, og samarbejdet med forældrene skal styrkes.

Derudover er der ansat en kontaktlærer, der skal formidle information mellem elever, forældre, klassens lærere og ledelsen samt medvirke som tolk, når der er behov for det. Hun vejleder kolleger i at teste eleverne og medvirker ved valg af undervisningsmaterialer og samarbejder med lærerne om udarbejdelse af elevplaner.

Nogle elever kommer helt uden dansksproglige forudsætninger, og hvis de placeres i en almindelig klasse, giver det ofte problemer og kræver mange ekstra resurser.

Derfor bliver de testet, inden de starter i skolen, og man vurderer herefter, om de kan følge undervisningen i en normal klasse, eller om skal undervises i en modtagerklasse, hvor der gives intensiv danskundervisning.

I Sønderborg har man placeret modtagerklasserne på Dybbøl-Skolen, og det vil betyde, at også flygtninge/indvandrerbørn fra Ulkebøls skoledistrikt, der skal begynde i en modtagerklasse, skal gå på Dybbøl-Skolen.

IT samfundet

I 80'erne kom man i stigende grad til at tale om et service- og informationssamfund, hvilket også satte sit præg på folkeskolen. I 1990 blev der indkøbt 12 Commodore 64 maskiner, der blev placeret i et særligt EDB-lokale. Succesen var begrænset de første år. Kommunen sendte samtlige lærere på et tre-timers „tænd - og slukkursus” og forventede derefter, at de alle var parate til at tage deres klasser med i EDB-lokalet, men hverken lærere eller elever var fortrolige med de rutiner, der var nødvendige for at en egentlig undervisning kunne gå i gang. Frem til 1996 havde skolen indkøbt ca. 100 maskiner, der udover i EDB-lokalet var placeret rundt i klasserne med 1-3 i hver.

Skolen går på nettet

Udviklingen fortsatte med stor hast. I december 1997 blev Ulkebøl Skole koblet på internettet, da kommunaldirektøren ved en ceremoni på lærerværelset med et tryk på en tast åbnede den teknologiske motorvej. Der var nu forbindelse fra samtlige klasseværelser til den store verden.

Alle elever kunne gennem et personligt kodeord etablere forbindelse til internettet fra en hvilken som helst computer på skolen.

I 2010 råder skolen over 225 Pc'er til undervisningsbrug, hvoraf 60 er bærbare, der virker i trådløse netværk.

Det svarer til, at der er 2,9 elever om en computer, hvilket er bedre end gennemsnittet for Sønderborgs skoler.

Elektroniske vægtavler (smartboards) forefindes i 20 undervisningslokaler og de vil i løbet af få år være fast inventar i alle undervisningslokaler. Skolens hjemmeside er en væsentlig del af kommunikationen udadtil.

Denne opdateres løbende, og med en personlig adgangskode kan forældrene på „Forældreintra” følge deres børns klasse. Via Internettet modtager både forældre og elever informationer, og eleverne har mulighed for at aflevere deres opgaver ad den vej.

Computeren i undervisningen

af Johannes Halgrenen, 7D 2011

I 7D bruger vi computerne i stort set alle fag. I matematik bruger vi Excel-regneark til at lave udregninger, i historie bruger vi computerne til fremlæggelser f. eks. Power-Point, og selv i hjemkundskab bruger vi dem til at finde opskrifter, som man printer ud og laver mad efter.

Sidste år var det første gang, jeg var med i de nationale tests, som også foregår på computere via internettet. Det var en anderledes prøve, end dem jeg havde haft før, men jeg syntes, det både var sjovere og nemmere. Der er også kommet elevintra, hvor vi elever kan gå ind og se hvilke lektier vi har for, eller om vi i klassen skal noget specielt i løbet af ugen.

100 års skolegang i Ulkebøl

Den 1. november 2008 blev eleverne på Ulkebøl Skole overrasket med kage og alt mulig andet, som ikke har med den sædvanlige undervisning at gøre. Årsagen var, at det nu er 100 år siden, de første elever modtog undervisning i bygninger på stedet, og det skulle selvfølgelig markeres. Udviklingen i skolen i løbet af de 100 år kan ses på luftfotoet den følgende side, hvor årstallene viser, hvornår de enkelte bygninger er blevet opført.

Fra en begyndelse med tre lærere og en enkelt rengøringsassistent er personalet i dag vokset til ca. 100 personer.

Skolens personale og elevtal 2012

Antal elever: 648

1 skoleleder	46 lærere
1 viceskoleleder	3 børnehaveklasseledere
1 sekretariatsleder	12 skolepædagoger i SFO
1 teknisk serviceleder	

Skoleinspektør Erik Kiil udbringer et leve for den 100 år gamle skole.

Foto: Kim Holm www.kimholmfoto.dk

Ulkebøl Skoles udvikling 1908-2010

Foto: Jysk Skolefoto.

Kær skole

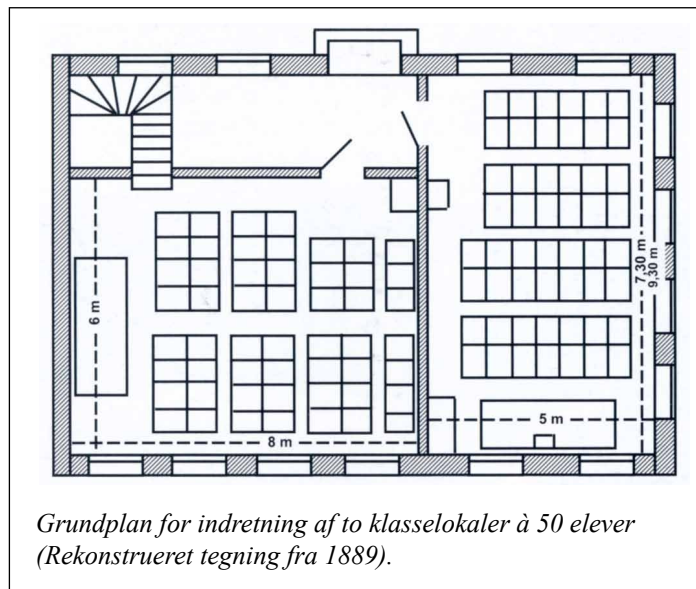
Mens det i Ulkebøl var degnen og senere skoleholderen, der stod for undervisningen, stillede man andre steder ikke specielle krav til skolemesterens kundskaber.

I Kær har man i 1722 fundet en velegnet person til at stå for undervisningen. Hans navn kendes ikke, men man ved, at han betingede sig sit eget bolig- og skolehus. Han fik tilladelse til at bygge på en grund tilhørende en boelsmand, mod at han forpligtede sig til at rive huset ned igen, hvis han flyttede og ikke kunne finde en køber til stedet. I 1737 omtales en skoleholder som „Hans Skolemester”, og også om ham ved man, at han havde et hus på lejet grund.

Hertugen af Augustenborgs interesse for undervisning skabte bedre forhold for skolerne og skolemestrene. I 1772 blev der udstedt dekretter, der gav hver skole et fast beløb til undervisning af fattige børn samt brændsel fra hertugens skove.

Kær Skole bygget 1885.

I 1788 hjalp hertugen Peter Matzen, der var skolemester fra 1788-1801, med at ombygge dennes bolig til et skolehus, der blev omtalt som „en af de rummelige skoler, hertugen lod bygge”. Da Matzen 1801 blev kaldet til Augustenborg, købte Hertug Frederik Christian hans hus i Kær og forærede kommunen det som skolebygning. Man mener, at den har ligget tæt på det sted, hvor man i 1885 tog en ny skole i brug.

I 1884 fik man fra myndighederne en byggetilladelse til at opføre en ny skole i Kær. Ud over klasselokaler omfattede byggeriet to lærerboliger, en lade samt et lille aftrædelses-hus.

Den forreste bygning på billedet er embedsbolig for første-læreren, og bygningen bagved rummer to klasseværelser. Hvert af klasseværelserne var beregnet til 50 elever. Grundplanen på herover viser, hvordan man har forestillet sig at eleverne skulle placeres.

Skolefoto fra 1910.

Til venstre lærerinde Elise Bønning (1903-1918) og til højre Peter Coortsen Doose, der var skolens leder fra 1889-1919

En fyrstelig gave

I 1911 modtog skolen et brev fra den kongelige amtsskoleinspektør i Sønderborg, der meddelte at den Preusiske regering havde vedtaget at sende et portræt til skolen af kejseren i farver og med egetræsramme.

Betingelsen var dog, at skolen selv skulle afholde udgifterne til porto og til emballage, idet billedet skulle leveres fra en boghandler i Slesvig. Såfremt skolen returnerede den tomme emballage, kunne skolen slippe for udgifterne hertil.

Skolen modtog tilbuddet, hvilket fremgår af et brev fra skolens leder Doose, der beder de lokale skolemyndigheder om at få refunderet udgifterne for porto og fragt, i alt 0,80 mark.

Der findes ingen protokoller, hvor man kan finde frem til skolens elevtal de enkelte år, men ved hjælp af de skolefotos, der findes, kan man danne sig et overblik. På billedet fra 1910 er der 37 elever og når man når frem til 1950, har skolen omkring 70 elever.

Fra den lille klasse

Marie Carstensen fortæller om sin skolegang:

Jeg kom i Kær skole i 1943 under krigen. Vi var 3 årgange i samme klasseværelse, jeg husker ikke helt hvor mange, men omkring 30-35 børn.

Vi gik i skole ved lærer Andresen, lærer Jensen og frk. Munck.

Vi blev skiftevis undervist, første hold fik f.eks. til opgave at skulle skrive eller læse et stykke af skolebogen, næste hold havde hovedregning og almindelig regning, sidste hold f.eks. danmarkshistorie eller naturhistorie, så vi lyttede jo til det hele, dette kunne næsten ikke undgås, og derfor havde vi altid mange lektier for derhjemme.

Når vi skulle tiltale vores lærere, var det altid således: Hr. Andresen, Hr. Jensen eller Frk. Munck. Hvis vi mødte vores lærere på vej til skole eller efter skoletid, skulle vi afpasse vores gang, for vi skulle altid sige goddag og nej, og drengene skulle stå stille og bukke for lærerne. Hvis vi ikke gjorde dette, fik vi skæld ud dagen efter.

Faldende elevtal

I 1962 blev de tre ældste årgange overført til Ulkebøl Skole, og derved faldt elevtallet til under 50.

Fra Undervisningsministeriet kom der et pålæg til kommunerne om at „ikke årgangsdelte skoler bør nedlægges”.

En undersøgelse viste, at der i årene 1972-1977 kun ville komme mellem 6 og 12 nye elever om året, og at der således ikke var elever nok til årgangsdeling.

Skolekommissionen i Sønderborg indstillede derfor til byrådet, at Kær Skole skulle nedlægges.

Forældrene går i aktion

På et byrådsmøde i 1972, hvor nedlæggelse af både Kær og Huholt skoler var på dagsordenen, mødte mere end 100 forældre og børn op i en tavs demonstration mod planerne om skolenedlæggelserne.

Der var udbredt vrede over forslaget, men byrådet vedtog nedlæggelsen med 14 stemmer for og 2 imod, mens 2 undlod at stemme.

Afstemning og skolenedlæggelse

Folkeskoleloven havde imidlertid en bestemmelse vedrørende nedlæggelse af skoler, hvor der stod „*En skole kan ikke nedlægges, såfremt 80 % af alle, der i vedkommende skoledistrikt har valgt til kommunalbestyrelsen, skriftligt begærer skolen opretholdt*”.

Der blev derfor afholdt en folkeafstemning blandt de 424 beboere i skoledistriktet, der var stemmeberettigede, uanset om de havde børn i skolen.

For at omstøde Sønderborg Byråds beslutning, krævedes der 339 ja-stemmer svarende til 80 % af de stemmeberettigede.

I alt 347 afgav deres stemme, og 323 stemte ja, mens 21 stemte nej, og 3 stemmer var ugyldige.

Kun 16 ja-stemmer manglede for at bevare skolen.

Skolen blev nedlagt i 1973, og eleverne startede efter ferien i Ulkebøl Skole.

Det gjaldt også de 12 nybegyndere, der ellers havde glædet sig til at begynde i Kær.

*Kær Skole efter udbygningen
med gymnastiksal og lærerbolig
over det ene klasseværelse.*

Kær Skole 1950. Bagest til venstre lærer Andresen, til højre frk. Munck og med det lille barn, skolens leder gennem mange år, Harald Jensen.

Skovhuse Skole

Midlertidig skole i Honninghul

Kær Skole havde, siden den blev oprettet, dækket området Kær halvø, dvs. Kær Bygade, Ormstoft, Hestehave og Skovhuse.

Efter genforeningen havde det vist sig, at lokalerne i Kær Skole var for små, og da der var behov for et tredje klasseværelse, blev man stillet over for spørgsmålet om opførelsen af en ny bygning. Imidlertid var det på det tidspunkt allerede kendt, at en stor del af Rønhaves jorder ville blive udstykket, hvilket selvfølgelig også ville få indflydelse på skoleforholdene, når de nye husmandsbrug kom. For at udskyde den endelige beslutning forhandlede man med skolekommissionen om at få et midlertidigt lokale til den tredje klasse, og dette lokale fik man i et hus i Honninghul (i dag nr. 7), der ligger mellem Kær By og Hestehave. De små elever gik i Honninghullet, og de store børn forblev i Kær Skole.

Honninghul Skole, som var anneks til Kær Skole.

Skovhuse Skole.

Ny skole i Skovhuse

Da udstykningen af Rønhaves jord i 1925 startede med 27 husmandsbrug, besluttede man, at der skulle bygges en ny skole i Skovhuse i stedet for udvidelser i Kær. Byggeriet startede i 1926 og skolen stod færdig i 1927.

Gunnar Solvang skriver i sin bog, Husmandsliv under afvikling:

Bygningen af Skovhuse Skole medførte naturligvis øgede udgifter for kommune, men sognerådet mente „at den nye Skole, som det var paatænkt at bygge, ikke er nødvendig-gjort ved den almindelige Tilvækst af Sognets Indbyggere, men fordi Gennemførelsen af Jordloven har nødvendig-gjort Opførelsen af en hel Mængde nye Hjem, for hvis Børn der nødvendigvis må sørges for Skolegang. Det vil

sikkert let indrømmes, at opførelsen af disse nye Hjem på mange Maader vil paaføre Kommunen Udgifter uden at der i al Fald i de første Aar derved bliver tilføjet Kommunen synderlig større Skatteemner.”

De større gårdmænds syn på husmandsbefolkningen kom herigennem klart til kende – gårdmændene udgjorde flertallet i sognerådet.

Nok havde man affundet sig med, at husmændene fik andel i jorden. Men at de også skulle „paaføre Kommunen Udgifter”, havde man vanskeligere ved at acceptere.

Manglende social indstilling og en udpræget angst for, at husmandsbefolkningen skulle ligge sognet til økonomisk byrde, fremgår klart af sognerådets holdning - en indstilling som var ret fremherskende i landsdelen”.

Foto fra 1944. Lærer Poulsen og lærerinde Ellen Sandager med skolens 22 elever.

Nederst til venstre ses Verner Meier, der lige var startet og tydeligt husker sin første skoledag: „Vi skrev ettaller i takt med en griffel på en tavle, når griflen skrev opad, peb den på en måde, og når den skrev nedad, peb den på en anden måde”.

Man ansøgte derfor Landbrugsministeriet om at måtte overtage grunden vederlagsfrit, men sognerådet fik blankt afslag på ansøgningen.

Skoleindvielsen

Skovhuse Skole blev indviet den 3. maj 1927.

Skolens leder blev Poul Poulsen, der kom fra en stilling i Ulkebøl, og skolen startede med 32 elever fordelt på syv årgange med de tre yngste årgange i „Lille klasse” og de øvrige i „Store klasse”.

Der blev holdt taler af amtmand Chr. Ludvig Lundbye, og af amtsskolekonsulent Nielsen, der advarede mod nye tendenser i tiden: *„Det er blevet sagt, at skolen ikke kan give sig af med at opdrage, men jeg vil bede Dem ikke lytte til disse røster. Vi må jo huske, at læreren arbejder med levende menneskemateriale”.*

Også provst Thyssen kom ind på noget af det samme: *„I denne forbindelse vil jeg gerne understrege, at de nye skoletanker om, at barnet skal gøre, hvad det selv vil, og ikke være pligtig til at udføre noget arbejde, efter min op-*

fattelse er fuldkommen forfejlet. Børnene skal have kundskaber, men det er en stor vildfarelse at tro, at de kan nøjes dermed”,

hvorefter sognerådsformand Schmidt redegjorde for byggeriet.

I 1940 blev skolen udvidet med en gymnastiksal og et skolekøkken, det første og eneste i sognet indtil 1954. Skolekøkkenet blev delt med Kær skole, der til gengæld kunne stille et sløjdllokale til rådighed.

Skolen startede med et elevtal på 32, men elevtallet gik tilbage og var i 1944 nået ned på 22 elever.

Antallet af elever holdt sig nogenlunde konstant frem til 1960, og faldt yderligere herefter.

27. juni 1966 var sidste skoledag på Skovhuse skole for både elever og lærer Poulsen. Han gik på pension efter 39 år som leder af Skovhuse Skole, mens eleverne efter ferien skulle begynde på Kær Skole.

Foto fra 1952.

Huholt Skole

Fra den gamle embedsbog skrevet af skolens første lærer Hartz i 1896:

Planen om at bygge en tredje skole i Ulkebøl kommune er gammel. Allerede i året 1811, da man ophævede den gamle degnejordordning i Ulkebøl, bestemte den daværende hertug af Augustenborg, at indtægterne herfra skulle anvendes til en skole mellem Klinting og Vollerup. Denne kapital er fra den tid blevet forvaltet som „degnfond”. Der var altså en sum til rådighed for opførelse af en skole i kommunen.

Det første hold elever på Huholt Skole med lærer Hartz, 1896.

Den lange vej for børnene fra Klinting og Huholt til Ulkebøl har været besværlig, især under ugunstige vejrforhold. Da børnetallet ved Ulkebøl Skole tilmed var for stort, overvejede man enten at udvide denne eller bygge en ny en-klasset skole.

Den nye skoles beliggenhed havde givet anledning til mange diskussioner. Det var et retfærdigt ønske, at den skulle komme til at ligge midt imellem de to interesserede landsbyer. Vollerup var den største af de to, og da man fandt en velegnet grund i byens udkant, kom skolen til at ligge nærmere Vollerup end Klinting.

Byggegrunden inkl. have og legeplads har en størrelse af 2000 m² og blev afstået af gdr. Knøs, Vollerup, for en sum af 1000 mark.

I sommeren 1895 påbegyndtes bygningen. Lærerboligen var placeret bag selve skolebygningen. Prisen for hele skolen var 14.500 mark.

Den 6. december 1895 blev skolen indviet, og dagen efter begyndte 36 elever i skolen.

Skolen vokser

I løbet af de følgende år voksede elevtallet kraftigt, og man besluttede derfor i 1910 at bygge endnu et klasselokale.

Skolen bestod derefter af:

1. En bygning, hvori der findes 1 klasseværelse, lærerens bolig, vaskehus, brændselsrum og vandhuse.
2. En bygning, hvori der findes 1 klasseværelse og lærerindens bolig.

Et skema fra sommeren 1914 viser, at hver dag begyndte med religion. Mandag, onsdag og fredag på dansk og de tre øvrige dage på tysk.

Skolen under 1. verdenskrig

Da første verdenskrig brød ud, varede det ikke længe, før der var varemangel.

På lazaretterne i Sønderborg manglede man bl. a. drikkevarer, derfor samlede elever og lærere hindbær og hyben, og man fik samlet i alt 150 pund frugt.

Til nogle flygtninge fra Østpreussen skaffede man 12 høns, og en ægindsamling gav over 200 æg.

Der blev indsamlet 20 pund kastanjer, hvad man så end har brugt dem til.

Lærerne stod også for indsamling af penge, det indbragte 720 mark.

En særlig indsamling til sanitetshundene gav 80 mark.

Fra skolenævnets protokol

Skolenævnets protokoller viser, at både et aktivt nævn og foreldre kredsen stod bag skolen. Planlægning af arrangementer på skolen og skoleudflugter udgør en stor del af nævnets dagsorden. Formanden for nævnet kunne dukke op i skoletiden og indførte derefter sit indtryk af undervisningen i nævnetsprotokollen.

*Førstelærer
Carl Petersen
med familie.
Han var leder
på skolen i
årene
1936-1946.*

19. juni 1935:

„Dags dato har jeg overværet Undervisningen i 1. klasse og påhørt regning, dansk og sang fra kl. 10-12. Jeg paa-talte, at elev H. M ikke deltog i skriftlig regning og anmo-dede førstelærer Petersen om at forsøge at vække drengens interesse. Han formåede at skrive et **i** og kunde nogenlunde et **u**. Der var god ro i klassen”.

Hans Kock

Engang om året blev der afholdt eksamen

„I dag holdt Skolen den årlige Eksamen. Til Stede var Medlemmer af Skolenævnet samt en Del Forældre. Prøven varede fra kl. 1 til kl. 61/2. Af hensyn til den lange Vinter med indskrænket Skoletid og mange Sygdomstilfælde forventede man ingen særlig gode Resultater, men trods alt fik man Lejlighed til at overvære en særdeles god Eksamen. Børnene skilte sig pænt og flinkt fra baade de skriftlige og mundtlige Opgaver. Der var god grund til at være tilfreds med Prøvens Forløb”.

Mollerup, den 14.3 1940.

Hans Sørensen

Eftersidning

Selv en lille skole kan godt have problemer med børnenes opførsel. Nævnet fandt på grund af et højt antal eftersid-ningstimer anledning til en nærmere redegørelse fra skolen.

„Grunden til, at Børnene sidder over i udstrakt Grad, skyldes efter Lærerindens Udtalelse, at Børnene var dovne, og at Opførslen er meget daarlig, og har paa Grund heraf set sig nødsaget til at tage haardt fat for at faa Orden paa sagerne, bl.a. ogsaa for at afhjælpe Sjuskeriet med Sko-lebøgerne. Derfor er Børnene blevet straffet ved at sidde efter gentagne Gange.

Men Frk. Nielsens mening er, at Forholdet allerede er ved at blive bedre”.

9. april 1940

Skolenævnetsformanden Hans Sørensen skriver om sine overvejelser, da Danmark blev besat

„Tirsdag den 9. April ringede Lærer Petersen til mig og

mente, om vi ikke skulde sende Børnene hjem fra Skole paa Grund af de alvorlige begivenheder i Anledning af Landets Besættelse af Tyskerne.

Da jeg ikke mente at kunne tage Ansvar for noget i denne Situation, blev jeg enig med Læreren om at sende Børnene hjem med Paalæg om, at Børnene skulde møde Dagen efter til sædvanlig Tid” .

Hans Sørensen

Skolen får gymnastiksal

Elevtallet holdt sig i mange år efter 1920 omkring 60, men faldt i 1940 til ca. 40 elever. Alligevel besluttede man at bygge en ny gymnastiksal.

I Dybbøl Posten 16.9.1940 kunne man læse:

Smuk Skoleindvielse i Huholt

Gribende Øjeblikke, da de fem nordiske Flag førtes ind. Det blev en smuk og uforglemmelig Oplevelse at over-være Indvielsen af Huholt Skoles nye Gymnastiksal i Gaar Eftermiddags. Det er den anden Skole i Ulkebøl Sogn, der imødekommer den nye Skolelovs udvidede Krav særligt paa det hygiejniske og idrætslige Omraade.

Skolen nedlægges lidt efter lidt

Ved kommunesammenlægningen i 1970 blev Huholt lige-som alle andre skoler i Ulkebøl Kommune lagt inder under Sønderborg. I 1972 vedtog byrådet en principbeslutning om, at Kær og Huholt skoler kunne nedlægges, men med det løfte, at Huholt ikke ville blive ramt foreløbig. Selv om skolen således i første omgang klarede frisag, gik der kun et par år, før den igen kom på dagsordenen.

I efteråret 1975 indstillede skolekommissionen, at 5., 6. og 7. årgang blev overflyttet til Ulkebøl, og Huholt Skole ville herefter blive til en småbørnsskole. Begrundelsen var, at man på årsbasis kunne spare 200.000 kr. Skolenævnet protesterede, idet man henviste til det særlige miljø og for-ældrenes aktive medvirken, som gjorde skolen til områdets kulturelle samlingspunkt.

Overflytningen blev dog vedtaget, og fra 1977 var der under 40 elever, fordelt på 4 årgange samt en børnehaveklasse. Således fortsatte skolen indtil 1982, hvorefter den blev nedlagt, og de sidste elever blev overført til Ulkebøl.

Et sidste forsøg på at redde skolen kom 12. januar 1981 fra skolenævnet, der opfordrede kulturudvalget i Sønderborg til at bruge de uudnyttede elevpladser som et tilbud til elever uden for skoledistriktet, specielt beregnet for dem, der måtte formodes at få en vanskelig skolestart i en stor skole. Det blev dog ikke til noget, og derefter afsluttede nævnet sit arbejde med et stort arrangement ved skolens lukning.

Huholt Skole i dag

Skolen har siden været hjemsted for specialklasser, og i dag er Huholt et specialpædagogisk heldagstilbud, der indtil 31.12.2011 hørte under Ulkebøl Skole. Skolen består af en række observationsklasser.

Der er 14 medarbejdere: en leder, 5 lærere og resten er pædagogisk personale.

Der er 20 elever, og undervisningen organiseres i mindre hold p. t. med 5 elever på hvert hold.

Normalt er der tilknyttet 3 voksne til hver gruppe, en lærer og to pædagoger, og skolen er i dag en afdeling under Kløvermark-Skolen.

Kilder

De første landsbyskoler

Sønderjyllands historie

Jens Raben:

Fra Als og Sundeved, hæfte 15, 1939. Fra Ulkebøl Sogn.

Jens Raben: Fra Als og Sundeved, 1962.

Degne og lærere i Ulkebøl: 1642 - 1920.

Maskinskrevet oversigt fra 1946

(forfatter ikke angivet. *Arkivet 243/1*)

Henning Mathiesen: Hertugens folk.

Skolen omkring 1800

H. P. Clausen og Jørgen Paulsen: Augustenborgerne.

Almindelig skolereglement for landsbyskolerne.

(*Arkivet 243/5*)

Abschrift der handschriftlichen Aufzeichnungen von Hinrich Christian Dau. (1836-1912) (Internet)

Brev fra Krog Meyer til provsten. (*Arkivet 243/7*)

Korrespondance vedr. Lærer Carlsen. (*Arkivet 243/11*)

H. P. Clausen: Dansk og tysk på Als 1812-48.

Sønderjyske årbøger 1966-2.

1864-1920 under tysk herredømme

Otto Brandt: Geschichte Schleswig-Holsteins.

Walter & Muhlau, 1925.

L. S. Ravn: Træk af folkeskolens historie i Nordslesvig 1864-1920.

Ole Meyer: Fortællinger fra Als og Sundeved - en slægts og egnshistorie.

Chr. Delf: Erindringer fra min skoletid.

Sprogforeningens Almanak, 1963.

Embedsbog fra 1920-1940. (På Ulkebøl Skole)

Den danske skole vender tilbage

Om skole og kirke i Ulkebøl. Håndskrevet beskrivelse i arkivet uden angivelse af forfatter

Takkebrev fra kronprinsesse Ingrid. (*Arkivet 243/66*)

Den tysksprogede klasse 1934-45

Korrespondance om idræt. (*Arkivet 243/41 og 43*)

Niels Peter Hansen: Beretninger om skolen under krigen. (*Arkivet 243/62*)

Gerhard Eichhorn: Brev.

Skolen under 2. verdenskrig

Niels Peter Hansen:

Beretninger om skolen under krigen. (*Arkivet 243/62*)

Fra landsbyskole til eksamensskole

Mødereferater og skoleplaner Ulkebøl Skole.

Skolen efter 1970

Skriftlige bidrag fra skoleinspektørerne Niels Erik Thorgaard og Erik Kiil.

Kær skole

Henning Mathiesen: Hertugens folk.

Arkivet. Tegninger ved byggeriet. (*Arkivet 278/10 og 12*)

Arkivet. Breve vedr. „En fyrstelig gave” (*Arkivet 278/08*)

Jydske Tidende. 1972 og 13.4.1973. (*Arkivet 278/01*)

Skovhuse Skole

Dybbøl Posten 4. Maj 1927.

Gunnar Solvang: Husmandsliv under afvikling.

Huholt Skole

Landsarkivet. Skolenævnets forhandlingsprotokol.

Oversigt overskolens forhold fra 1896-1919.

(*Arkivet 278/13*)

Dybbøl Posten 16.9.1940.

Jydske Tidende: Udclip. (*Arkivet 278/37*)

Arkivet = Lokalhistorisk Arkiv for Ulkebøl Sogn

Dette hæfte fortæller om skolerne i Ulkebøl Sogn i en periode på over 300 år.

På grund af beliggenheden i Sønderjylland har skolerne deres særlige historie både politisk og nationalt, hvor man i årene 1830-1840 oplevede de første spændinger mellem dansk og tysk.

Nederlaget i 1864 med tabet af Sønderjylland medførte gradvist, at tysk blev obligatorisk i alle undervisningsfag i de nordslesvigske skoler og en trussel mod det danske sprog.

Efter genforeningen i 1920 var der i sognet fire landsbyskoler, men udviklingen har betydet nedlæggelse af de tre af skolerne, mens Ulkebøl Skole er vokset og i dag rummer både skole, børnehaveklasser og skolefritidsordning.

ISBN 978-87-995289-0-5

9 788799 528905